

2. Романишин Ю.Л. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на педагогічні умови формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів / Ю.Л. Романишин // Вища освіта в Україні : теоретичний та науково-методичний часопис. – 2008. – № 4 (додаток). – С. 161–162.

3. Романишин Ю.Л. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) при створенні моделі готовності документознавців-менеджерів до майбутньої діяльності / Ю.Л. Романишин // Матеріали V науково-методичної конференції. – К., 2008. – С. 118–120.

РУДЕНКО Н.В.

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Безперечним досягненням людства, яке входить у третє тисячоліття, стала розробка основних стандартів гуманістичного принципу рівності, визнання того, що всі люди рівні, незалежно від будь-яких ознак. Ця ідея проголошена в Політичній декларації Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН “Жінки в 2000 році: рівність між чоловіками і жінками. Розвиток і мир у XXI столітті”, де національні уряди зобов’язалися “забезпечувати формування в країнах суспільства, у якому жінки і чоловіки діяли б в ім’я побудови такого світу, де кожна людина могла б жити в умовах рівності, розвитку і миру”. В Україні право на отримання освіти зафіксовано в Конституції України, Законі України “Про освіту”, у відповідних статтях Законів України “Про загальну середню освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про вищу освіту”, що відповідає вимогам Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та цілям розвитку тисячоліття, прийнятим на саміті, де Україна взяла на себе зобов’язання досягти гендерної рівності до 2015 р.

Сучасний рівень розвитку гендерних досліджень і гендерної освіти в Україні свідчить про формування моделі нового світобачення. Оригінальність цього світобачення визначається особливостями, зумовленими глобалізацією сучасного життя. З одного боку, конструюванням і розвитком нових напрямів гендерних відносин у соціально-економічній сфері українського суспільства, з іншого, – стримуванням патріархальних стереотипів. Це призводить до перебоїв у чіткому розмежуванні “жіночого і чоловічого простору”, стає стимулом для перерозподілу раніше закріплених гендерних позицій.

Для активного залучення у суперечливий процес еволюції суспільства жінок і чоловіків потрібно психологічно, соціально і економічно готувати. Це вимагає чіткого визначення пріоритетів гендерної освіти, які формуються під впливом попиту сьогодення, а саме трансформації суспільних ідеалів, підвищення вимог до якісних і змістовних аспектів життя. У цих умовах гендерна освіта має забезпечити збереження культурних цінностей і водночас, сприяти соціальним змінам, що відбуватимуться з впровадженням нових навчальних технологій та переоцінкою існуючих знань.

Особливо важливою виглядає, на нашу думку, проблема створення стійкої системи отримання знань з питань гендеру, системи, яка б включала в себе як освіту, так і просвітництво, даючи можливість доступу до таких знань людині протягом усієї кар’єри і життя. Поки що тільки зароджуються основи такої системи і, вочевидь, найбільш швидко може бути відчутним результат у структурі вищої і середньої освіти.

Метою статті є аналіз проблеми інтеграції гендерного підходу в систему вищої освіти.

Останнім часом гендерні дослідження стали невід'ємною складовою педагогічної науки, а гендерна проблематика відокремлюється в різних галузях педагогіки. Виникнення цього нового напрямку пов'язане з посиленням суперечностей між відтворенням патріархальних стереотипів у взаємодії статей та реальними трансформаціями гендерних відносин у сучасному українському суспільстві.

Важливий внесок у розробку концепції гендерного підходу в педагогічній освіті зробили: О. Вороніна (проблеми розробки теорії та методології гендерних досліджень, визначення їх місця в системі підготовки студентів), Л. Штильова (розробка методичних програм для вчителів з питань упровадження гендерної освіти та виховання в середній школі), І. Кльоцина (шляхи гендерної соціалізації особистості з урахуванням вікових особливостей, розробка практикуму з гендерної проблематики для створення гендерних стереотипів). Гендерний підхід при підготовці майбутніх учителів врахований у працях С. Матюшкової, Н. Гендерник, Л. Шолохової, М. Полив'яної, О. Шнирової та інших [1–5].

В Україні жінка реально користується рівними з чоловіком правами щодо доступу до освіти, одержання документів про освіту в навчальних закладах усіх типів (винятком є окремі спеціальності, які можуть становити загрозу або справляти негативний вплив на здоров'я жінок), мають право на рівний з чоловіками доступ до навчальних програм, літератури, іспитів, одержання кваліфікації, отримання стипендій тощо.

За значенням стандартних для міжнародного порівняння показників гендерної рівності у сфері освіти, доля хлопчиків і дівчаток серед учнів шкіл, юнаків і дівчат серед студентів середніх спеціальних і вищих навчальних закладів указує на відсутність значущих проблем отримання жінками освіти в нашій країні. Більше того, за останні десять років в Україні, як і в багатьох країнах Східної Європи і СНД, посилюється тенденція фемінізації вищої школи, оскільки чисельність студенток зростає значно більшими темпами, ніж чисельність студентів (за ці роки студенток стало більше в два рази, а кількість студентів зросла в 1,6 раза). Це пов'язано з тим, що українські жінки сьогодні більш впевнені в можливості отримання високооплачуваної престижної роботи. До речі, за даними дослідження, здійсненого Організацією економічного співробітництва, що проводилось у 2006 р. в 43 розвинутих країнах світу, кількість жінок, які здобули освіту будь-якого рівня перевищила в 1,8 раза кількість чоловіків з аналогічною освітою. Гендерна ознака суттєво впливає на розвиток освіти в Україні. Співвідношення кількості чоловіків і жінок та, відповідно, “вага” педагогів і вчених змінювалися залежно від соціально-економічних і політичних умов, між тим гендерна асиметрія на освітянському полі лишається незмінною. Найбільш гендерна асиметрія спостерігається серед шкільних учителів. Більшість педагогічних колективів загальноосвітніх шкіл – це фемінізовані професійні співтовариства. Інтенсивна фемінізація шкільного середовища здійснювала і здійснює свій певний вплив на виховний процес у середніх навчальних закладах, оскільки вплив чоловіків на виховання дітей (особливо хлопчиків) у школах, як і в сім'ї, замінити неможливо. У таких умовах навчання гендерної свідомості може розглядатися як “побічний” продукт навчальної та комунікативної взаємодії в системі “вчитель – учень”, а ефективність її впливу пов'язана насамперед з тим, наскільки сам учитель усвідомлює і приймає свою статеву належність.

Інша картина спостерігається у вищій освіті, де зростання кількості жінок також було пов'язано з домінантним процесом останніх років – впливом чоловіків, але проходив він повільніше, оскільки жінки зберігають вищу прихильність зайнятості в умовах стабільності, що фактично відповідає орієнтації на бюджетний сектор економіки.

У формуванні та розвитку гендерного підходу в освіті можна виділити такі етапи:

1. *Традиційна педагогіка*. За традиційним підходом, система освіти повинна допомогти людині адаптуватися до існуючих у суспільстві соціальних відносин. Існуюче суспільство вважається справедливим, оскільки талановиті завжди домагаються успіху. Традиційна педагогіка виходить з передумови, що в кожній дитині є вроджені здібності, таланти, покликання. Завдання школи – розподілити дітей так, щоб “гуманітарії” навчалися в гуманітарних класах, “технарі” – в технічних тощо. Донедавна традиційний підхід не піддавався сумніву та вважався єдино можливим підходом у педагогіці.

2. *Критична педагогіка* (Л. Альтюссер, П. Бордо, Б. Бернштейн, П. Макларен, А. Грамши). Це педагогічні теорії, у яких представлено критику традиційного підходу в освіті. Одним з основних положень критичної педагогіки є те, що школа не є засобом адаптації людини до суспільства, оскільки вона не зацікавлена у виявленні природних схильностей і здібностей дитини. Мета навчального закладу – не розвинути талант особистості, а нав'язати їй певну суспільну роль шляхом умілого конструювання. Формування ж особистості здійснюється за допомогою “прихованої навчальної програми”, яка передбачає не пряме нав'язування учням, студентам тих або інших принципів, а підбір відповідних їм завдань і прикладів. Підручники ж містять не просто навчальну інформацію, а зашифровані стереотипи та впровадження бажаних для цього суспільства переваг.

Метою критичної педагогіки є подолання нерівності в системі освіти. На думку її розробників, навчальні заклади повинні стати джерелом соціальної трансформації й емансипації. З таких навчальних закладів мають виходити громадяни, здатні позитивно змінювати світ. Критична педагогіка також передбачає зміну системи підготовки викладачів, які повинні володіти новітніми технологіями навчання, знати прогресивні педагогічні методики викладання, їх первинним завданням є створення гармонійної людської особистості, а не тільки передача знань.

3. *Феміністський підхід у педагогіці* (М. Макдональд, Г. Бреслава, Б. Хасана). Основним об'єктом уваги феміністської педагогіки є гендерні відносини. Існуюча система освіти відтворює гендерні стереотипи і ролі, тому гендерна ідентичність індивіда активно конструюється саме в межах навчального закладу. Освіта не є гендерно-нейтральною, оскільки її структура більше орієнтована на юнаків, ніж на дівчат. Якщо для юнаків відстоювання своєї точки зору, демонстрація своїх знань і здібностей – нормальний стиль поведінки, від дівчат цього не вимагається. Дівчат орієнтують переважно на жіночі сфери діяльності, юнаків – на чоловічі. Так, у школі існує негласний поділ предметів на жіночі (література, іноземна мова, рідна мова, біологія, історія) та чоловічі (алгебра, геометрія, фізика, хімія). Відповідно, від дівчаток чекають успіхів у жіночих науках, від хлопчиків – у чоловічих. Чоловічі предмети вважаються важчими, для їх вивчення потрібні “вроджені здібності”, тому успішність є важливішою. Натомість вважається, що жіночі предмети (переважно гуманітарного циклу) не важко добре вивчити за достатньої старанності.

Метою гендерної педагогіки є пом'якшення гендерних стереотипів через створення толерантних умов для формування особистості дитини. Гендерні стереотипи у повсякденній практиці навчального закладу укорінюються внаслідок прихованих або відкритих елементів статевої дискримінації. ЮНЕСКО виокремлює приховані та відкриті елементи статевої дискримінації в навчальних програмах. Відкритою дискримінацією вважається наявність різних навчальних програм для юнаків і дівчат. Прихована дискримінація, за визначенням ЮНЕСКО, – це наявність гендерних стереотипів у підручниках й інших навчальних матеріалах, їх ре-трансляція у поведінці викладача під час занять.

Однією з визначальних є категорія гендерної освіти. Через гендерну освіту здійснюється процес формування егалітарної свідомості особистості в системі соціокультурних взаємозв'язків на паритетних засадах. Саме гендерна освіта сприяє викориненню біодетерміністських уявлень про сутність “жіночого” й “чоловічого”, вивченню природи статево-рольових стереотипів.

Фахівці, серед яких чимало педагогів, приділили багато уваги становленню такого поняття, як гендерна освіта. Так, В. Кравець визначає гендерну освіту як процес засвоєння знань про психосексуальну культуру, що включає гендерну сві-ту, пропаганду й самоосвіту. Російська дослідниця І. Кльоцина виділяє гендерний підхід в освіті як засіб пізнання дійсності, де протидія та нерівність чоловічих і жіночих рис особистості, її мислення, особливості поведінки закріплюють зв'язок між біологічною статтю й досягненнями в соціальному житті. О. Шнирова підкреслює, що гендерна освіта є часткою освіти взагалі, призначенням якої є поширення знань про специфічний добір культурних характеристик, що визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків та відносини між ними.

Саме гендерна освіта є тим інструментом, за допомогою якого відбудеться перелом патріархальних поглядів (гендерних стереотипів) на роль і призначення жінок і чоловіків у суспільстві. Причому цей перелом слід починати серед молоді – саме тієї частини суспільства, яка через декілька років буде керувати державою.

Треба констатувати, що 90-ті рр. ХХ ст. виявили декілька тенденцій щодо неблагополуччя загального стану в освітній сфері. Вони зумовлені не лише недосконалістю правового регулювання, на що мають звернути увагу освітницькі реформатори. Критичний стан освіти вбачається й у відсутності ідеологічного спрямування у вихованні підлітків. Якщо раніше вся система освіти підпорядковувалася вихованню майбутніх будівників комунізму, нової людини, то на сьогодні ми повинні визнавати відсутність ідеалів – старі себе спростували, а нових загальнодержавних обрив ми не набули. Це є дуже серйозною перешкодою на шляху формування громадської та політичної свідомості молоді.

Виховання в сім'ї відбувається за традиційною схемою, без урахування розподілу на гендерні ролі. Так, хлопчиків батьки готують до якихось значніших ролей у світі. Дівчатам залишається лише виконувати дрібні хатні обов'язки; у них втрачається інтерес до широкого зовнішнього світу, а далі єдиним виходом зостається жагуча мрія про “прекрасного принца”, про виграш у шлюбній лотереї. І сім'я, і школа заохочують і карають дітей здебільшого згідно з уявленням про окремий для кожної статі поведінковий стереотип (гендерний стереотип). Вимоги до хлопчиків вищі з огляду на підготовлену їм важливу суспільну роль. Дівчинку ж настанова на пасивність поступово змушує не перейматися власним інтелектуа-

льним розвитком. Ініціатива, відвага, цікавість не заохочуються, адже ідеал жіночності – подобатися, присвячувати себе служінню іншим.

Педагогічні канони, “хлоп’ячі” та “дівчачі” ігри, казки та книжки – усе привчає дитину сприймати жіночу долю як вторинну, службову щодо чоловічої. Упередження, нав’язані в дитинстві, визначають усе доросле життя жінки, яка боїться вийти за межі усталеного, взяти на себе нетрадиційну суспільну роль; розбіжність між сформованими вихованням запитами і цілковито не відповідними життєвими ситуаціями буває дуже болісною для молодої жінки з перших її самостійних кроків.

Виходячи з цього, одразу стає зрозумілою вся необхідність гендерної освіти і впровадження її в загальноосвітні заклади, оскільки саме вона включає способи і прийоми раціонального, збалансованого виховання юнаків і дівчат з урахуванням гендерного виміру суспільства.

Тому метою гендерної освіти є:

1. Виховання в молоді гендерної культури, спрямованої на подолання патріархальних стереотипів в українському суспільстві й активізацію молоді щодо вирішення проблем загальнодержавного значення.

2. Загальнотеоретична і практична підготовка молоді до дорослого життя, відповідальності за свої вчинки перед державою.

3. Підтримка демократичного розвитку в Україні шляхом вивчення та впровадження гендерної рівності.

Завдання, які покладають на курс гендерної освіти:

1. Ознайомити молодь з процесами, що ведуть до гендерної рівності (тобто встановлення однакового статусу для чоловіків і жінок).

2. Допомогти молоді усвідомити той факт, що подальший розвиток громадянського суспільства визначає необхідність різного ставлення до жінок і чоловіків для досягнення тотожності результатів.

3. Сприяти формуванню в молодого покоління нового гендерного мислення і розумінню ними його важливості для подальшої профорієнтації.

Висновки. Ефективність гендерної освіти значною мірою зумовлена методами її впровадження. Пріоритетну роль у гендерній освіті мають відігравати сучасні технології навчання, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення. Процес упровадження системи знань з гендерної освіти у вищих навчальних закладах може здійснюватись у чотирьох формах:

– навчальний предмет (підготовка та впровадження самостійних авторських програм спецкурсів з гендерної тематики);

– міждисциплінарна форма діяльності в рамках освітянського простору;

– організація позанавчальної діяльності (робота науково-практичних закладів з гендерної освіти);

– організація студентського життя, що сприяє коректній гендерній поведінці.

Загальними напрямками інтеграції гендерних досліджень у процес навчання є:

– проведення широкого обговорення щодо важливості гендерної освіти в суспільстві за участю науковців, громадськості;

– врахування проблематики гендерних досліджень у сучасній науці;

– узгодження гендерного змісту освіти та вже існуючих програм дисциплін гуманітарного циклу;

– вивчення та узагальнення міжнародного досвіду гендерної освіти;

- методичне забезпечення для підготовки та перепідготовки викладачів;
- залучення громадських організацій до співробітництва із вищими навчальними закладами в напрямі розробки науково-методичного забезпечення гендерної освіти.

Література

1. Вихор С.Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / С.Т. Вихор. – Тернопіль, 2006 – 20 с.
2. Літвінова О.В. Вплив гендерних експектацій на соціально-рольову позицію майбутнього фахівця : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.05. / О.В. Літвінова. – К., 2007 – 20 с.
3. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / І.С. Мунтян. – Одеса, 2004. – 21 с.
4. Терзі П.П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / П.П. Терзі. – Кіровоград, 2007. – 20 с.
5. Хавлін Т.В. Гендерні ролі як символічні системи соціокультурного розвитку суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.04 / Т.В. Хавлін. – Х., 2009 – 27 с.

РУСАНОВ Г.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ПТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Реформування економіки України, динамічна модернізація різних галузей виробництва та сфери послуг, посилення конкуренції на ринку праці, стійкий попит на працівників затребуваного роботодавцем рівня кваліфікації зумовлюють необхідність упровадження ефективних форм і методів професійної компетентності, ціннісних установок, життєвої стратегії щодо безперервного вдосконалення знань, умінь, навичок.

Процеси глобалізації у сфері економічних і соціальних відносин потребують нових підходів до формування змісту, методів і засобів навчання фахівців усіх сфер господарства. Трансформація професійно-технічної освіти України вимагає її реформування на основі сучасних і перспективних потреб розвитку суспільства. Відбувається пошук нових прогресивних форм реалізації професійно-технічної освіти, які пов'язані зі зміною стереотипів, з орієнтацією на існуючі соціально-економічні реалії ринку праці, сучасні світові тенденції з урахуванням особливостей національного розвитку. Посилення конкуренції зумовлює появу інновацій у виробничих процесах різних економічних галузей, що вимагає іншої підготовки робочої сили на ринку праці.

Під впливом динамічного і зростаючого ринкового попиту останніми роками формуються нові типи навчальних закладів профтехосвіти: багаторівневі та багатофункціональні професійні ліцеї, коледжі, ВПУ, навчальні центри державної служби зайнятості, навчально-виробничі, ресурсні та ресурсно-інформаційні центри тощо. Їх становлення й розвиток часто здійснюються емпірично, ґрунтуючись на місцевому одиничному досвіді функціонування таких освітніх установ.